

GEOGRAFI ÅK 9

Instuderingsfrågor — alla kapitel

Frågorna är indelade i tre nivåer:

E-nivå · C-nivå · A-nivå

Kapitel 1

Kartan, GIS och världskunskap

E-nivå — Återge och beskriv

1. Beskriv skillnaden mellan latitud och longitud.
2. Namnge två typer av kartor och ange vad var och en främst används till.
3. Vad betyder skalan 1:50 000?
4. Nämn tre exempel på hur GIS används i det svenska samhället.
5. Vad är en projektion, och varför behövs den när jorden avbildas på en karta?

C-nivå — Förklara och koppla samband

1. Förklara varför Grönland ser mycket större ut än Afrika på en Mercatorprojektion, trots att Afrika är flera gånger större i verkligheten.
2. Jämför en topografisk karta och en tematisk karta. Vilka typer av frågor lämpar sig bäst för respektive kartform?
3. Ge ett exempel på hur två eller flera kartlager kan kombineras i ett GIS för att besvara en geografisk fråga. Förklara vad varje lager bidrar med.
4. Förklara hur begreppet skalnivå kan göra att samma fenomen, t.ex. befolkningstäthet, framstår på olika sätt beroende på om man tittar globalt, regionalt eller lokalt.

A-nivå — Analysera och värdera

1. En kommun ska placera ett nytt äldreboende. Vilka kartlager skulle du välja att kombinera i en GIS-analys för att motivera placeringen, och vilka avvägningar gör du?
2. Påståendet 'kartor är neutrala bilder av verkligheten' kan ifrågasättas. Vilka argument talar för och emot påståendet?
3. Hur skulle du förklara att valet av projektion kan få politiska eller samhällseliga konsekvenser? Bygg ditt resonemang på minst två konkreta exempel.

Kapitel 2

Platser, regioner och rumsliga mönster

E-nivå — Återge och beskriv

1. Beskriv med egna ord skillnaden mellan ett naturlandskap och ett kulturlandskap, och ge ett exempel på vardera.
2. Vad menas med en klimatzon? Namnge minst två klimatzoner och nämn i vilken Sverige ligger.
3. Förklara vad en tematisk karta är och ge exempel på vad den kan visa.
4. Nämn tre olika skalnivåer som geografer arbetar med och ge ett exempel på ett område som passar till var och en.
5. Vad menas med platskänsla? Ge ett eget exempel där samma plats kan upplevas olika av olika människor.

C-nivå — Förklara och koppla samband

1. Förklara varför en och samma svenska ort kan tillhöra flera regioner samtidigt.
2. Stockholm och Anchorage ligger på nästan samma breddgrad men skiljer sig som platser. Förklara med begreppen naturlandskap och kulturlandskap hur en sådan skillnad kan uppstå.
3. Ge ett exempel där ett fenomen ser olika ut på lokal, regional och global skalnivå. Förklara varför skalvalet påverkar slutsatsen.
4. Beskriv hur en plats kan vara sammankopplad med andra platser på olika skalnivåer.

A-nivå — Analysera och värdera

1. Vilka argument talar för, respektive emot, att dela in världen i kontinenter när man studerar globala samhällsfrågor?
2. En kommun ska avgöra om en skogsmark ska omvandlas till jordbruk eller bevaras. Hur skulle valet av regionindelning påverka vilken slutsats som dras?
3. Hur skulle du förklara för någon att en karta med bara landsgränser inte räcker för att förstå hur platser hänger ihop? Formulera ett resonemang med begreppen skalnivå, rumsligt mönster och relation mellan platser.

Kapitel 3

Jordens inre processer och landskapets bildning

E-nivå — Återge och beskriv

1. Namnge jordens tre huvudskikt, utifrån det översta och nedåt.
2. Beskriv kort vad konvektion är och var i jorden den äger rum.
3. Vad är skillnaden mellan en spridningszon och en subduktionszon?
4. Ge ett exempel på en ö eller ett land som ligger på en plattgräns och säg vilken typ av gräns det rör sig om.
5. Vad menas med geologisk tid?

C-nivå — Förklara och koppla samband

1. Förklara sambandskedjan från värmen i jordens inre till de vulkaner och jordbävningar vi ser på ytan.
2. Jämför vad som händer vid en subduktionszon och en kollisionszon. Vilka landskapsformer bildas?
3. Island och Japan ligger båda på plattgränser av olika typ. Beskriv skillnaden och hur den märks i vardagen.
4. Hur kan samma geologiska process vara både ett hot och en tillgång? Använd ett konkret exempel.

A-nivå — Analysera och värdera

1. Analysera varför två städer med likartad jordbävningensrisk kan drabbas mycket olika av en jordbävning av samma styrka.
2. Plattekoniken formulerades som teori på 1960-talet, trots att enskilda observationer var kända långt tidigare. Vad avgör att det var det samlade mönstret på en världskarta som ledde till genombrottet?
3. En ny ö börjar bildas ovanför en hotspot i Stilla havet. Resonera kring vad som händer under de kommande miljoner åren och under vilka förutsättningar människor kan bosätta sig.

Kapitel 4

Jordens yttre processer och sårbara platser

E-nivå — Återge och beskriv

1. Beskriv skillnaden mellan mekanisk och kemisk vittring och ge ett exempel på vardera.
2. Vad står bokstäverna E, T och D för i ETD-modellen?
3. Namnge tre landformer som bildats av glaciärer och förklara kort hur de uppkommit.
4. Vad menas med en sårbar plats?
5. Ge två exempel på hur mänsklig verksamhet kan öka en plats sårbarhet.

C-nivå — Förklara och koppla samband

1. Förklara varför en flod avlagrar sediment när den når ett delta, och beskriv sambandet mellan flodens hastighet och det material den kan transportera.
2. Jämför hur Bangladesh och Nederländerna hanterar sin sårbarhet för översvämning.
3. Förklara hur frostsprängning, floderosion och glaciärer tillsammans har format det svenska landskapet.
4. Ge ett exempel på hur en exogen process och en mänsklig åtgärd skapar ökad skredrisk steg för steg.

A-nivå — Analysera och värdera

1. En kommun planerar ett bostadsområde på en svag sluttning i ett skogsklätt område nära en å. Vilka argument talar för respektive emot ur ett sårbarhetsperspektiv?
2. Hur skulle du förklara påståendet att 'en naturkatastrof aldrig är helt naturlig'? Ta ställning.
3. Om en plats blir mer resilient genom skyddsvallar kan det paradoxalt nog göra platsen mer sårbar på längre sikt. Analysera denna paradox.

Kapitel 5

Befolkning och demografiska mönster

E-nivå — Återge och beskriv

1. Vad mäter begreppet befolkningstäthet, och ge ett exempel på ett land med hög respektive låg befolkningstäthet.
2. Förklara skillnaden mellan nativitet och mortalitet, och beskriv vad naturlig befolkningstillväxt innebär.
3. Vad är fertilitetstal, och vad kallas den nivå som håller en befolkning stabil?
4. Beskriv de fyra stadierna i den demografiska transitionsmodellen kort.
5. Vad visar en befolkningspyramid, och vad innebär det att pyramiden har en bred bas?

C-nivå — Förklara och koppla samband

1. Förklara hur sjunkande barnadödlighet och stigande utbildningsnivå hänger samman med ett sjunkande fertilitetstal.
2. Jämför en ung befolkning (t.ex. Nigeria) med en åldrande befolkning (t.ex. Sverige) avseende försörjningstryck och ekonomiska utmaningar.
3. Vilka faktorer kan göra att länder genomgår den demografiska transitionen på ett annat sätt eller i annan takt än modellen förutsäger?
4. Hur kan naturliga förutsättningar förklara befolkningsfördelning utan att vara den enda förklaringen?

A-nivå — Analysera och värdera

1. Nigeria och Sverige befinner sig i varsitt ytterlighetsläge i den demografiska transitionen. Analysera möjligheter och risker för respektive land de närmaste 20–30 åren.
2. Den demografiska transitionsmodellen presenteras ofta som en universell väg. Argument för och emot.
3. Befolkningsstatistik samlas in av stater och internationella organisationer. På vilka sätt kan statistiken vara ofullständig och hur påverkar det slutsatserna?

Kapitel 6

Migration och urbanisering

E-nivå — Återge och beskriv

1. Vad är skillnaden mellan emigration och immigration?
2. Beskriv vad push-faktorer och pull-faktorer är, och ge ett exempel på vardera.
3. Vad menas med urbaniseringsgrad och urbaniseringstakt?
4. Vad är en megastad? Ge ett exempel på en megastad utanför Europa.
5. Förklara vad som menas med att en person är flykting enligt den internationella definitionen.

C-nivå — Förklara och koppla samband

1. Förklara varför push-pull-modellen är användbar men förenklad som analysverktyg.
2. Jämför migrationskorridoren från Sydasiens till Persiska viken med EU:s inre migration.
3. Beskriv sambandet mellan landsbygdsflykt och förändring i de regioner folk lämnar.
4. Hur hänger urbanisering och naturmiljö ihop? Ge minst två exempel.

A-nivå — Analysera och värdera

1. Global migration domineras av arbetskraftsmigration — men i europeisk debatt dominerar flyktingperspektivet. Vilka faktorer kan förklara diskrepansen och vilka konsekvenser kan den ha?
2. Megastäder i det globala syd växer snabbare än deras infrastruktur. Analysera geografiska och politiska åtgärder och möjliga intressekonflikter.
3. 'Urbanisering är oundviklig och i grunden positiv.' Argument för och emot. Hur beror svaret på skalnivå och perspektiv?

Kapitel 7

Naturresurser, geopolitik och intressekonflikter

E-nivå — Återge och beskriv

1. Förklara skillnaden mellan en förnybar och en icke-förnybar resurs och ge ett exempel på vardera.
2. Varför är olja och naturgas koncentrerade till vissa delar av världen?
3. Vad menas med ett råvaruexportberoende? Varför kan det vara ekonomiskt sårbart?
4. Namnge tre kritiska mineraler och beskriv i vilket sammanhang de används.
5. Vad innebär en exklusiv ekonomisk zon (EEZ) och varför är den relevant för konflikter i Arktis?

C-nivå — Förklara och koppla samband

1. Förklara hur en global produktionskedja för kobolt till ett elbilsbatteri kan se ut. Vilka aktörer ingår och var uppstår det ekonomiska värdet?
2. Jämför konflikten om Nilen med konflikten i Sápmi. Vad är likt och vad skiljer?
3. Beskriv hur befolkningstillväxt och urbanisering hänger samman med ökad efterfrågan på naturresurser.
4. Hur kan kolonialt handelsmönster förklara varför råvarurika länder i Afrika ibland förblir fattiga trots sina tillgångar?

A-nivå — Analysera och värdera

1. Analysera gruvdriften i Sápmi ur de tre hållbarhetsdimensionerna — ekonomisk, social och ekologisk. Argument för och emot gruvtillstånd.
2. Den gröna omställningen kräver kobolt och litium från länder med instabila styren och sociala problem. Beskriv det etiska och geopolitiska dilemmat och möjliga lösningar.
3. Arktis resurser — vilka argument framförs av stater med suveränitetsanspråk, och hur kan dessa ställas mot ekologiska och urfolksrättsliga perspektiv?

Kapitel 8

Klimat, klimatförändringar och hållbarhetsåtgärder

E-nivå — Återge och beskriv

1. Förklara skillnaden mellan väder och klimat. Ge ett exempel på vardera.
2. Namnge tre växthusgaser och beskriv kortfattat vad växthuseffekten innebär.
3. Vad menas med albedo, och hur påverkar issmältning i Arktis jordens strålningsbalans?
4. Beskriv vad Parisavtalet är och vilket mål det sätter.
5. Vad innebär begreppet klimatanpassning? Ge ett konkret exempel från texten.

C-nivå — Förklara och koppla samband

1. Förklara hur kolets kretslopp hänger samman med klimatförändringen. Varför är förbränning av fossila bränslen en annan typ av process än nedbrytning av organiskt material?
2. Jämför hur Arktis och ett låglänt önatonsland som Kiribati påverkas av klimatförändringen.
3. Vad menas med att klimatförändringens geografi är 'ojämlik'? Förklara med minst två exempel.
4. Förklara skillnaden mellan mitigation och klimatanpassning. Varför är de båda nödvändiga och kan inte ersätta varandra?

A-nivå — Analysera och värdera

1. Golfströmmen riskerar att försvagas vid fortsatt uppvärmning. Analysera möjliga konsekvenser för Europa och diskutera varför det är svårt att dra säkra slutsatser.
2. Parisavtalet är frivilligt utan sanktioner. Argument för och emot frivilliga internationella avtal som styrmodell för globala problem.
3. En geograf hävdar att klimatförändringen bäst förstås som en rättvisefråga, inte bara en naturvetenskaplig fråga. Värdera påståendet med stöd av rumsliga mönster.